

1 Evropski realizem in naturalizem (1830 - 1900)

1.1 Realizem

Realizem je književna smer, ki je za snov izbrala življenje v sodobni, meščanski družbi. Na mesto propadlega plemiškega razreda je stopilo meščanstvo s trgovskimi in uradniškimi sloji. Realistični pisatelji obravnavajo drugačne motive in teme kot romantiki. V ospredju niso več sentimentalni opisi idilične narave, sanjskega sveta in čustev, temveč *stvarna razmerja med posamezniki v družbi, pa tudi banalne, neestetske, včasih – posebej v naturalizmu celo odbijajoče okoliščine vsakdanjega življenja.*

1.2 Posamezne smeri v realizmu

- ROMANTIČNI REALIZEM (1830 – 1850) prepleta realistične prvine še s prvinih romantike (**Stendhal, Balzac, Dickens, Gogolj**)
- OBJEKTIVNI REALIZEM (po 1850) izhaja iz gesla o nepristranskem, objektivnem ali celo popolnoma neprizadetem opisovanju resničnosti (**Flaubert, Turgenjev, Tolstoj**)
- SOCIALNI REALIZEM posega v okolje socialno ogroženih, majhnih ljudi (**Dickens**)
- POETIČNI REALIZEM prepleta realistične prvine z idiličnimi, moralno vzgojnimi in socialno optimističnimi; razvije se predvsem v nemški književnosti (Storm, Fontane); »Realizem pod zlato tančico idealizma.« (Turgenjev)
- PSIHOLOŠKI REALIZEM se najprej razvije v ruski književnosti, poudarja predvsem subjektivno resničnost človekove duševnosti kot glavno območje moralnih in socialnih silnic (**Dostojevski, Tolstoj, Ibsen**)
- IMPRESIONISTIČNI po letu 1880
- KRITIČNI REALIZEM kritika sodobne meščanske družbe in njenih pojavov; zajema vse predstavnike vseh realističnih smeri
- SKRAJNI (NATURALIZEM): determiniranost, vsakdanje življenje (**Ibsen, Zola**)

1.3 Naturalizem

Glavna značilnost naturalističnih del je ta, da se s skrajno doslednostjo oklepajo načela, da je človek določen z dednostjo, okoljem in zgodovinskim trenutkom.

1.4 Vrste ali zvrsti v književnosti realizma in naturalizma

Realizem in naturalizem sta bila najuspešnejša v pripovedni prozi. Najbolj primeren je bil seveda roman. Ta je pogosto segal preko posameznega romana, se povezal v večjo celoto – cikel romanov, ali pa gojil obsežne oblike, podobne epopejam. Pripovedovalec je tretjeosebni.

»Iz ljudstva za ljudstvo!« → demokratizacija

1.4.1 Realistični in naturalistični roman

Realizem in naturalizem zajemata snov predvsem iz sodobnega sveta, prikazuje vse sloje meščanske družbe, njuna pozornost pa je usmerjena predvsem k malemu človeku. Ne opisuje samo zunanjih dogodkov, temveč tudi notranje dražljaje, kar povzroči obsežnost del.

1.5 Predstavniki realizma

1.5.1 Nikolaj Vasiljevič GOGOLJ (1809 - 1852)

Gogolj je v svojih prvih delih izhajal še iz romantike, prepletene še s fantastičnimi in folklornimi prvinih. Takšna je predvsem zbirka povesti Večeri na pristavi blizu Dikanjke, pa tudi romantična pripoved Taras Buljba.

V realizem se usmeri šele, ko mu Belinski napiše pismo. Belinski je bil iz skupine filozofov (Černiševski, Hercen, Domoljubov), ki so obsojali carsko Rusijo in so želeli, da bi literatura pomagala spremeniti politične razmere. V pismu mu piše:

- da gleda na probleme iz daljave

- da ne bo rešil Rusije z mistiko → zahteva red, pravo
- našteva napake o katerih naj bi Gogolj pisal

DELO:

- Plašč (novela)
- Mrtve duše (roman)
- Revizor (drama)

PLAŠČ

Gogoljeva novela plašč govori o revnem peterburškem nižjem uradniku Akakiju Akakijeviču Bašmačkinu. Ker mu stari plašč razpada, si z velikim odrekanjem in skrbnim varčevanjem da narediti novega. Vznemirjen zaradi tega se prvič nekoliko povesele v družbi s prijatelji, a ko se ponoči vrača domov, mu napadalca ukradeta plašč. Akakij si obupano prizadeva najti ukradeni plašč, vendar mu ne uspe. Razočara in ponižan umre, po smrti pa njegov duh straši po mestu.

Odlomek Akakijeva smrt spremlja Akakija od jutra po kraji plašča do smrti malo zatem. Akakij si – tudi s prošnjo pri ugledni osebi, zaman prizadeva, da bi spet prišel do ukradene dragocenosti. Izčrpan, ponižan in hudo prehlajen med nesmiselnimi blodnjami umre.

Izbrani odlomek predvsem kritično prikazuje razmere v tedanjem uradništvu. Na eni strani imamo opraviti z malim človekom, na drugi pa z ugledno osebo. Ugledna oseba je do nadrejenih pretirano ustrežljiva in ponižna, zato pa je do podrejenih toliko bolj naduta, vzvišena in brezsrčna, saj skuša tako vzbujati vtis svoje lastne pomembnosti in prikriti praznost lastnega življenja, za resnične tegobe malega človeka pa je povsem gluha (hierarhična dvoličnost). Groteskno – celo življenje gara za plašč, usodnost.

MRTVE DUŠE

Gogoljev nedokončani roman Mrtve duše pripoveduje o obubožanem študentu Čičikovu, ki išče priložnost za zaslužek. Hodi po vaseh in zbira imena umrlih. Kupi neko nerodovitno zemljo. Te ljudi zavaruje, nato pa prijavi njihovo smrt in pobere veliko vsoto denarja.

V ospredju je groteskno prikazana sprevrženost podeželskega plemstva, njegova moralna pokvarjenost in umska šibkost. Gogolj je celoto zasnoval po zgledu Dantejeve Božanske komedije; prvi del naj bi prikazoval pekel Rusije, druga dva pa pot k odrešitvi.

REVIZOR

Sestavljen je po vzorcu tradicionalne drame iz petih dejanj. V majhno mestece prihaja iz Sankt Peteburga revizor. Mestni glavar skliče vodilne meščane, predstavnike poglavitnih ustanov in jim sporoči novico. Ker pri svojem delu niso zazveti, natančni in pošteni, ampak skrbijo le za svojo korist in udobje, jih novica o uradnem nadzoru neprijetno preseneti in celo prestraši. Glavar vsakemu posebej naroča, kako naj se pripravi za revizorjev ogled. Iz teh naročil je razvidno stanje spolne razpuščenosti, koristoljubja in pokvarjenosti. Navidezna solidarnost se razpusti v medsebojnem podlem tekmovanju za revizorjevo naklonjenost. Meščani so naključnega popotnika, zapravljivega, a iznajdljivega Hlestakova s slugo pomotoma zamenjali za revizorja. Ko Hlestakov to spozna, izkoristi vse prednosti nastalega položaja: dvori glavarjevi ženi in hčerki, od vseh meščanov si sposoja denar, se da zastonj gostiti, prejema darila, ... Čez čas, da ne bi odkrili prevare, odpotuje naprej, a pred tem napiše 2 pismi, v prvem nesramno opiše neumnost in pokvarjenost meščanov, drugo pa je poslovilno, a pomoti zamenja kuverti. Bralci pisma se menjavajo, s tem se ustvarja posebna dramatska napetost.

Odlomku v drami neposredno sledi zadnji, to je **nemi prizor**; ta učinkovito sklene Gogoljevo groteskno komedijo. V njem so zbrani vsi nastopajoči, razen revizorja. Ko izvejo osupljivo novico, vsak od njih otrpne v zanj značilnem položaju.

1.5.2 Gustave FLAUBERT (1821 – 1880)

V obeh fazah je bistvena poteza francoskih realistov trezna nepristranskost. Čutijo sicer simpatijo ali sočutje s pozitivnimi junaki, vendar o njih pripovedujejo zelo stvarno. Stendhal, Balzac in Flaubert so odklanjali sodobno meščansko družbo zaradi brezdušnosti in povprečnosti značajev. Nasproti njim so postavljali pogosto izjemne, tudi nadpovprečne ljudi z močnimi strastmi, voljo in dejanji.

DELO:

- Gospa Bovary
- Vzgoja srca
- Tri zgodbe

GOSPA BOVARY

Emma je izjemno čustvena ženska. Vrne se iz samostanske šole, kjer se je iz sentimentalnih ljubezenskih romanov navzela sanjavih predstav o romantični ljubezni, ljubimcih in sebi kot ljubimki. Sreča se z zdravnikom Bovaryjem, ko njegova žena umre se poroči z Emmo. Na začetku je zadovoljna nato pa postaja nesrečna in melanholična. On je vesten, jo vzdržuje, ne čuti njene nesreče in misli, da je dober mož. Rodi hčerko, se ne osredotoča nanjo. Najde si ljubimca, najprej Leona, nato Rodolpha. Z njim načrtujeta pobeg, vendar on se ne prikaže. Začne hirati, zato se z možem preselita v mesto, kjer sreča Leona, kupuje mu darila, začne se zadolževati in ko ne vidi več izhoda naredi samomor. V smrt jo požene dokončno spoznanje o nezmožnosti

strasti v svetu povprečnega meščanstva in sebičnih moških. Roman se sklene z zlomom naivnega Charlesa Bovaryja, ki šele po ženini smrti izve za resnico njenega življenja. Pripovedna tehnika je modernejša od Balzacove. O dogodkih in ljudeh ne pripoveduje kot vseveden pripovedovalec, ampak podaja prizore, ki jih doživljajo sami junaki skozi svojo zavest.

1.5.3 Fjodor Mihajlovič DOSTOJEVSKI (1821 - 1881)

Psihološki realizem zanemara opisovanje stvarnosti in v ospredje pomika analizo človekovega notranjega življenja. Ne prikazuje tipičnih povprečnih primerov človeške duševnosti, ampak njene izjemne oblike, polne proislovij. V svojih največjih delih raziskuje najgloblja bivanjska in religiozna vprašanja in s tem postavi temelje psihoanalizi.

DELO:

- Bedni ljudje
- Zločin in kazen
- Idiot
- Besi
- Bratje Karamazovi

ZLOČIN IN KAZEN

Raskolnikov je živel v majhnem podnajemniškem stanovanju, za katerega večkrat ni zmogel redno plačevati najemnine. Da bi prišel do denarja je večkrat zastavljal različne predmete pri stari oderuhinji Aljoni Ivanovni. Po značaju je bil zamišljen in bolj vase zaprt človek, ki je bil sposoben cele dneve prebiti v svoji sobi in razmišljati. Tako je prišel do ideje o nadčloveku, ki mu je v imenu splošnega dobrega dovoljeno vse, tudi moriti. Po njegovem prepričanju namreč na svetu ni več boga, ki bi vzpostavljal red, zato se na njegovo mesto postavi sam. Skrbno preiščeni in načrtovani umor Raskolnikov tudi izpelje, le da poleg stare oderuhinje, zaradi nesrečnega spleta dogodkov, ubije še njeno ubogo, povsem nedolžno polsestro Lizaveto. Vendar pa Raskolnikov pred zločinom ni vedel, da ga bo tako močno pekla vest. Takoj po uboju se začne njegova strašna notranja drama. Raskolnikov se, obtežen z zločinom, spremeni tudi v velikega dobrotnika. Družini tragično umrlega Marmeladova, pomaga z edinim denarjem, ki mu ga pošljejo od doma. Vendar pa s svojo dobroto do revne družine, ne more sprati svojega zločina. Vest ga vse močneje priganja, teža storjenega umora, je zanj čedalje hujša. Edini človek, ki mu po hudem notranjem trpljenju lahko zaupa in prizna storjeno dejanje je hčerka Marmeladova, Sonja. Sonja mu pove, da mora storjeni zločin najprej priznati, nato pa prevzeti tudi kazen zanj. Raskolnikov se s Sonjino pomočjo javi na sodišču kot zločinec. Obsodijo ga na prisilno delo v Sibiriji. Izgnanstvo v Sibiriji je očiščenje tako zanj, kot Sonjo, ki ga vseskozi spremlja. Kot nekdanja prostitutka se mora očistiti tudi sama. Vstajenje je za oba mogoče samo po prestani kazni, ki traja osem let.

Raskolnikov je primer človeka, ki samega sebe obteži s hudim zločinom. Čeprav se je ob načrtovanju umora prepričeval, da si z njim ne sme otežiti vesti, se to zgodi, z največjo možno silovitostjo. Iz njegovega primera je mogoče povzeti, da vsak zločin zahteva tudi duševno kazen. Ko zločin prizna in sprejme kazen, se zanj začne novo obdobje življenja, ki ga ne živi več sam, saj je v njegovo življenje stopila Sonja.

1.5.4 Lev Nikolajevič TOLSTOJ (1828 - 1910)

Želel je spremeniti odnose med ljudmi, ne družbenega sistema, personalna revolucija – spremenitev osebnosti; **tolstojanstvo** – filozofija, če si dober, se ti dobro vrne.

Imel je izrazit humanističen čut, poistovetil se je s kmetom (povest Graščakovo jutro), izjemno ceni delo in meni, da je vzgojno. Ljudje s podeželja so vedno pozitivni in dosežejo cilj, meščani pa ravno obratno.

Imel je stik z vplivnimi politikami in ljudmi po vsem svetu.

DELO:

- Graščakovo jutro
- Sevastopolske povesti
- Detinstvo
- Vojna in mir
- Ana Karenina
- Vstajenje

VOJNA IN MIR

Na zabavi Ane Pavlovne se začne pregovarjati – pripraviti o političnih vprašanjih in o tem, ali je imel Napoleon prav z ubojem kralja. V ozadju potekajo priprave na vojno proti Napoleonu. Veliko se govori o večnem miru in večina meni, da ga je možno doseči, a nihče ne pripomore k uresničitvi tega. Boris in Nataša se odločita, da se poročita čez 4 leta, ko pride Boris iz vojne (ko bo imela 16 let!). Pierre odide k bolnemu očetu, le-ta pa mu zapusti ogromno denarja, zato ga imajo ljudje raje. Marie prepričuje kneza Andreja naj ne gre v boj. A kmalu vidi, da tako nikamor ne pride. Začne s prošnjo in njegovo obljubo. Pove, da je noseča, a Andrej gre vseeno v boj. Pred odhodom se Andrej pogovori z očetom in mu reče, naj otroka, če bo fant, ne da od sebe – materi. Oče Nikolaj

Bolkonski pa ob tej izjavi sina le čudno pogleda. Knez Andrej se odpravi v vojno. Priprave na soočenje z Napoleonom so tik pred iztekom. Tušin, ki vodi topničarje, je Francozom naredil ogromno škodo, a kasneje Francozi udarijo nazaj in Tušin je moral na hitro stran. Tako je pustil 2 topova, zaradi katerih je kasneje slišal od kneza Bagrationa. Rešil ga je knez Andrej, ko je povedal, da topov ni bilo mogoče rešiti. *Velikokrat v knjigi preide iz bojev na kakšno zabavo – na kakšen srečen dogodek.*

Knez Vasilij vztraja pri poroki Helene in Pierra zlasti zaradi premoženja. Pierre se poroči z njo. Hkrati hoče Vasilij poročiti svojega sina Anatola s Pierrovo sestro Marjo, ki je prav tako bogata. Marja zavrne Anatola, ker ga zasači z družabnico Bourienne. *...nato zopet preklopi na boje...* Med Francozi in Rusi pride do nepričakovanega soočenja in ob umiku marsikdo umre. Knez Andrej je obležal nezavesten v boju in naslednjega dne je videl Napoleona. Napoleon je tudi videl njega in ga ukazal odnesti obvezat. V ujetništvu so lepo skrbeli zanj in še nekatere druge soborce.

Pierre nima srečnega zakona predvsem po ženini zaslugi, saj ona noče imeti otrok in še prostaško se vede. Dolohova pozove na dvoboj (za ženo), čeprav ne zna samokresa niti uporabljati. V prvem poskusu ga ustrelijo tako, da se komaj premika. Dolohov ranjen obleži, Pierre pa ostane cel. Pierre in Helene se ločita potem, ko jo hoče Pierre ubiti in jo nažene iz hiše. Kneza Andreja razglasijo za padlega in zato so vse njegovi najbližji zelo nesrečni. Na noč poroda njegove žene Lize pa se vrne. Liza ob porodu umre, Andrej pa postane oče. Za njeno smrt se počuti krivega. Dolohov ozdravi in se spoprijatelji z Rostovom. Pripravi poslovilno večerjo, kjer pri kartah obere Rostova za 43000 rubljev. Rostov prosi očeta za denar in oče mu ga zelo težko priskrbi. Zaradi izgube te gromozanske količine denarja in tudi slabega gospodarja, se družina Rostov znajde v premoženjski krizi. Pierre in knez Andrej se srečata in udarita dolgo debato glede zla in posmrtnega življenja. Na koncu prideta do zaključka, da je tam nekje nekdo – Bog. V Rusiji je velika kriza. Denisov zavzame tovor hrane in zato mora pred sodišče. Rostov hoče svojega prijatelja rešiti, zato se odpravi do Borisa, a ugotovi, da mu on ne bo pomagal, zato sam odide do carja. Z njim osebno ne more govoriti, zato je prošnjo oddal carjevemu podrejenemu. Videl je carja, kako je odjahal in s kopico drugih ljudi odide za njim. Videl je, da se je car srečal z Napoleonom in Bonapartejem. Zvečer so pili in jedli in Rostov je vzkipek, ko je nekdo rekel, da mu je hudo, ko gleda Francoze.

Andrej se odloči, da življenje pri 31-ih letih še ni končano. Pierre odpusti ženi, ki jo je pred leti zapustil. *Velike socialne razlike: višja družba se zbira na dvoru; najvišji je francoski krog.* Boris in Nataša, ki sta bila nekoč zaljubljena drug v drugega, se razideta za večno. Od takrat Boris ne prihaja več k Rostovim. *Iz bojev se dogajanje zopet prenese k prijetnim stvarim (PLES).* Tudi ples je bil za višje sloje; tam so bili knezi, Rostovi, Andrej, Pierre, carji... Knez Andrej se zaljubi v Natašo Rostovo in čedalje več se videvata. Kmalu jo Andrej zasubi, a na očetov ukaz se lahko poročita šele čez leto dni.

Družina Rostov poskuša zaradi finančnih težav poročiti sina Nikolaja s premožno Julie Karagino. A Nikolaju so čustva pomembnejša od denarja, zato se oženi s Sonjo.

Nataša se zaljubi v Anatola in hoče z njim pobegniti. Pred tem pošlje Andreju pismo, v katerem se mu opravičuje, da se ne more poročiti z njim. Ugotovijo, da je Anatol že poročen, zato pobeg ne uspe. Andrej je zelo žalosten, ker ga je zapustil. Nataša upa, da ji bo Andrej kdaj odpustil.

Pripravlja se vojna med Rusijo in Francijo. Car pozove vse ljudi, naj stopijo v vojsko in naj branijo domovino. Natašo doleti huda bolezen. Pierre ugotovi, da je zaljubljen v Natašo.

Francozi uničijo posestvo Bolkonskega. Knez Andrej piše, naj se umaknejo njegovi svojci v Moskvo, a ga oče ne uboga in zato umre. Knez Andrej pride do spoznanja, da je namen vojne umor, zavzemanje ozemelj in okrutnost. Kdor jih več pobije, dobi višje odlikovanje. Pierre se znajde v Gorke-u, kjer poteka najbolj krvav boj. Odide do topov, ki so v središču obstreljevanja in opazuje mladeniče pri boju. Ko Francozi zavzamejo topništvo, se prikaže ruska vojska in Francoze potisnejo nazaj in utrdijo meje. Napoleon kar malce dvomi o francoski zmagi, saj vojna traja že predolgo. Kneza Andreja ustrelijo. Zdravniki mu morajo zato odrezati nogo. Pred očmi se mu odvrtijo vsi spomini. Medtem, ko leži, spozna Anatola Kuragina, človeka, ki mu je uničil zaroko z Natašo. A namesto, da bi ga osovražil, mu odpusti.

Napoleon prodre do Moskve in na bližnjem hribu čaka odposlanca, ki naj bi se mu prišli poklonit. Sporočijo mu, da nikogar ne bo, saj so vsi mrtvi, in s tem čakanjem se osramoti. Knez Andrej veliko razmišlja in pride do spoznanja, da ljubiš vse – od sovražnika do družine. Andrej odpusti Nataši in jo ljubi še naprej. Prav tako tudi ona njega. Pierre načrtuje atentat na Napoleona.

Izkazalo se je, da je bil predaja Moskve brez boja zgolj taktična poteza poveljnika Kutuzova. Rostov dobi pismo, v katerem mati opisuje dogajanje v Moskvi in, da s seboj peljejo tudi Andreja, za katerega dobro skrbijo. Pierra obsodijo na smrt, ker naj bi požgal Moskvo, a ga kasneje oprostijo in tako pristane v zaporu. V zaporu spozna Platona, s katerim se spoprijateljita. Andreju počasi poenjajo moči. Obišče ga sin Nikoluška, ki ga bo najbrž zadnjič videl. Nataša mu zelo pomaga pri preživljanju zadnjih dni njegovega življenja.

Napoleon ob umiku iz Moskve ponudi Kutuzovu premirja, a ga le-ta odkloni, češ, da ga bodo potomci preklinjali. Karatejevega zaradi bolezni Francozi ustrelijo, Pierra pa reši ruska četa. Petja Rostov, ki je bil v tej četi, konča svoje mlado življenje, ko ga ustrelijo v glavo. Francozi bežijo pred Rusi. Da bi se rešili, se začno med seboj pobijati, nekaj se jih utopi. Nataša po Andrejevi smrti zapade v hudo duševno krizo. Pri reševanju te krize ji pomaga Pierre, s katerim se kasneje Nataša tudi poroči. Nikolaj Rostov pa se poroči s knežno Marjo. Oba zakona sta srečna. Na koncu se vse lepo izteče, le malo preveč smrtnih žrtev je bilo.

Francoščina v knjigi malce pritegne, vsaj mene je....

Knjiga govori o neprestanih bojih, ne samo med vojno, ampak tudi drugače v vsakdanjem življenju.

Lev Nikolajevič Tolstoj je bil odličen pisatelj, saj zelo lepo »nariše« dogajanje v knjigi. Ko začneš brati, ne moreš nehati, tako te pritegne.

Zelo lepo bi bilo, če bi uspelo svetu realizirati idejo »večnega miru«. Potem ne bi bilo na svetu vojn. Jaz sem glede tega kar malce črnogled, saj do sedaj še nihče ni začel uresničevati tega plana. V knjigi je lepo vidno, da so

že takrat imeli težnjo po miru in da so se kar precej prepirali in topli med seboj.

V romanu *Vojna in mir* gre za preplet elementov objektivnega in psihološkega realizma, saj skuša Tolstoj z njim zajeti zgodovinsko junaško in hkrati zasebno življenje junakov. Obenem pa je upodobljeno življenje tako celovito, kot ga je v prejšnjih obdobjih prikazoval ep. *Vojna in mir* je zato posebne vrste roman, roman epopeja. Zaradi pomena, ki ga imajo v njem rusko ljudstvo, narod in država v celoti, ga lahko imenujemo tudi nacionalna epopeja.

Nataša, še deklica, se zaljubi v kneza Andreja in tudi on do nje ni ravnodušen. Pozneje se še bolj zbližata in zaročita, tik pred poroko pa se razideta in ponovno vzljubita šete tik pred Andrejevo smrtjo.

Nataša – rahločutna, odprta, naivna

Kuragini – negativni, brezčutni, površinski

Napoleon – Njegov tihi samogovor pred prestolnico ga ne kaže kot velikana zgodovine, prej kot navadnega človeka z malimi slabostmi, denimo nečimrnostjo. Izjalovljeni poskus ravnodušnosti do Rusov, ki naj bi mu prišli predat mesto in se mu pokloniti, ga prikazuje v smešni, domala groteskni luči.

ANA KARENINA

Tragičen lik, ki sledi svojim notranjim potrebam. Ženska iz obubožanega plemiškega rodu. Poroči se z bogatim oficirjem, da bi rešila družino. V misli, da bo dobra žena, imata otroka. Ko gre obiskat brata, na vlaku spozna Vronskega, se zaljubi vanj in prevara Karenina. Z njim ima tudi otroka. Vronski se po nekaj letih naveliča (avanturist), se zabava. Ana je osamljena, depresivna, naredi samomor.

Vzporedno teče zgodba o Levinu in Kiti. Sta s podeželja in doživita družinsko srečo.

VSTAJENJE

Katjuša je naivno in odprto dekle s podeželja. Vanjo se zaljubi študent, ki je na podeželju zgolj na obisku. Ko odide, pozabi nanjo. Ona zanosi, zato ga išče v mestu, medtem izgubi otroka, njega pa ne najde. Postane depresivna, pristane med vlačugami. Sodnik, ki jo obsodi je prav oče njenega otroka. Pošlje jo v Sibirijo. Ko jo prepozna se odpravi za njo in zaživita znova.

1.6 Predstavniki naturalizma

To je književna smer, ki se je razvila na Francoskem iz realizma. Naravo in življenje upodablja čimbolj zvesto in ju posnema. Zlasti v romanu je naturalizem težil po strogo znanstveni, eksperimentalni metodi. V naturalizmu je človek podvržen biološkim in socialnim zakonom. Obremenjen je s tremi determinantami: okolje, vzgoja in dednost. To načelo so oblikovali filozofi, pozitivisti in materialisti, na podlagi znanstvanih spoznaj 19. stoletja.

- Emile Zola
- August Strindberg
- Henrik Ibsen

1.6.1 Emile ZOLA (1840 – 1902)

Zola velja za začetnik in najpomembnejšega predstavnika naturalizma. Pod vplivom Hippolyta Teina je prikazoval življenje znanstveno, na temelju bioloških in socialnih zakonitosti in v obliki eksperimenta (eksperimentalni roman).

Rodil se je 1840 v Parizu. Bil je uslužbenec založne in pozneje časnikar, dokler se ni okoli 1880 popolnoma posvetil književnemu delu. 1897 je posegel v Dreyfusovo in napisal manifest obtožujem, zoper nazadnjaške sile ter branil po krivem obtoženega. Pred preganjanjem se je moral začano umakniti v Anglijo. Umrl je 1902 v Parizu.

DELO:

- roman *Therese Raquin*
- ciklus 20 romanov *Rougon – Macquartovi*
- *Beznica, Nana, Germinal*

BEZNICA

Roman se dogaja v okolju nižjih Pariških slojev, med delavci, obrtniki, reveži, bolniki in alkoholiki. Ideja je bila prikazati nasprotje med željo in po bogastvu in upetostjo v revščino, nizkotnost pijančevanja, brezdelja in kako se na ta način začnejo rahljati zakonske vezi.

Slog je izrazito naturalističen – skuša opisati stvarnost natanko tako, kakršna je. V ta roman je vključenih veliko grdih tem (beda, umori). Glavni predmet je estetika grdega. Jezik je vsakdanji, grob, včasih tudi vulgaren.

Gervaise je Pariška predmestna perica. V mladosti je bil njen oče nasilen, zato je iskala tolažbe v ljubezni. Pri 14 je rodila prvega sina, pri 18 pa drugega. Oče otrok je odšel z ljubico. Gervaise je delala v pralnici in skrbela za družino. Po nekaj letih se je poročila s kleparjem Coupaujem in imela sta hčerko NANO. Nekaj časa jima je šlo dobro in sta lepo živela. Toda mož se je pri delu ponesrečil, zato so ves denar porabili za njegovo zdravljenje. Gervaise pa ni obupala in je odprla svojo pralnico. Mož se je začel vdajati pijači in je postal nasilen. Zaradi dolgov je morala prodati pralnico. Tudi ona je začela piti. Nana je pobegnila od doma in postala vlačuga. Gervaise je

bredla v vedno večje težave, mož pa je zaradi pijače umrl v zavetišču, ona pa je končala življenje v veliki bedi. Pod stopnicami, kjer je tudi umrla.

1.6.2 Henrik IBSEN (1828 – 1906)

DELO:

- Stebri družbe
- Nora ali hiša lutk
- Strahovi

STRAHOVI

So Ibsenova drama, ki je najbližje naturalizmu. Razglašena je bila za najbolj namoralno sodobno dramo. V drami je naturalistična že snov – sin podeduje očetovo bolezen. Brama slovi po svoji notranji zgradbi. Analitični tehniki je Ibsen dal novo odrsko podobo z natančnim orisom dogajanja. Čas dogajanja je kratek – od poznega popoldneva do sončnega vzhoda. Prevladuje analitična tehnika, po kateri se razkrivajo usodni dogodki. Strahovi so tudi tipičen primer tezne dramatike. To je tip dramskega besedila v katerem prevladuje razprava o določenem idejnem problemu in temu je v drami vse podrejeno.

Glavna oseba je Helene Alving. Njen mož stotnik Alving, ki je bil nepoboljšljiv ženskar, lahkoživec in pijanec. Mizarju je plačal, da se je poročil s služabnico, ki je nosila njegovega otroka. Tega otroka (Regino), vzame kasneje v varstvo Helene, da bi zaščitila moža in odpravila njegovo sramoto. V zakonu z Alvingom je rodila sina Osvalda, ki ga je poslala šolat v tujino, da bi ga obvarovala pred očetovo sprijenostjo. Osvald se je vrnil domov domov neozdravljivo bolan z možgansko paralizo zaradi sifilisa. Helene se zave, da je popolnoma poražena v svojih prizadevanjih za družino. Alvingova nezakonska hči Regina, ki jo je gospa Helene želela spraviti na pravo pot je s svojim adoptivnim očetom odprla bordel za mornarje. Tudi denar pokojnega moža gospe Alving ni rodil nič dobrega – Helene je z njim zgradila azil, vendar je že prvo noč, ko je bil končan, popolnoma zgorel.

2 Slovenska književnost med romantiko in realizmom (1848 – 1898)

1. FAZA: 1848 – 1858 razkrajanje romantike
2. FAZA: 1858 – 1878 mladi realizem
3. FAZA: 1878 – 1898 zreli realizem

Začnejo se odpirati čitalnice, začnejo izhajati različni časopisi (Slovenski narod, Slovenski glasnik, Ljubljanski zvon, Dom in svet, Zvonček), ljudje pridejo tako preko časopisa do književnosti.

2.1 Predstavniki obdobja med romantiko in realizmom

- **Janez Trdina** (1830 – 1905) je izhajal iz razsvetljenstva, predromantike in romantike. V svojih delih se je naslanjal predvsem na ljudsko blago (Bajke in povesti o Gorjancih)
- **Fran Levstik** (1831 – 1887) najpomembnejši v tej generaciji, je bil pesnik, dramatik, kritik in jezikoslovec. Med drugim je napisal umetniško dognano pripovedko s pravljičnimi prvinami *Martin Krpan* (1858) ter obenem **literarni program Popotovanje od Litije do Čateža**, kjer svetuje:

- *pisanje v domači besedi* (da bi Slovenec videl Slovenca v knjigi)
- *šaljiva, posvetna besedila*
- *Iz ljudstva za ljudstvo!* (kmečke veseloigre – Juntres, roman (osrednji lik – kmet), novela, povest)
- *snov* (ribničani, vojaški beguni, rokovnjači, deseti bratje, janičarji, turški boji)
- *karakterizacija* (junak naj dela in misli)

Istega leta izidejo še Napake slovenskega pisanja in zbirka pesmi (Tonine in Franine pesmi).

- Vajevci: **Fran Erjavec, Janez Mencinger, Simon Jenko, Josip Stritar**
- **Simon Gregorčič, Josip Jurčič**
- **Ivan Tavčar, Janko Kersnik, Anton Aškerc**

2.1.1 Simon JENKO

Simon Jenko se je rodil leta 1869 in sprva ustvarjal že kot dijak (domoljubna lirika in satirično - parodična epika). Na njegov kasnejši pesniški razvoj je najbolj in odločilno vplival Heine. Pod tem vplivom nastaneta cikla *Obujenke* ter *Obrazi*, zbirka *Pesmi* (1865) ter tudi povesti (1858 *Tilka*, *Jeprški učitelj*, *Spomini*). S svojimi pesmimi je bil že v svojem času zelo pomemben, saj so njegova dela močno vplivala na takratno mladino. Umrl je leta 1914.

Jenko je dandanes priznan za prvega pesnika po **Prešernu**. Prešernove pesmi se ponašajo predvsem z izredno bogato metaforiko, ki pa je pri Jenku enostavna. Prešeren se v svojih pesmih obrača k ljudem, Jenko pa k naravi, katere moč ga napaja za ustvarjane. Jenka imamo tako za romantika kot za realista. Njegova poezija je večinoma lirski, izraža neposredna čustva (njegove ljubezenske pesmi so razglašene za preveč erotične, zato je Jenko takrat veljal za sovražnika morale). Prav tako pa posnema narodni ton, vendar pa se kljub vsemu v vseh svojih delih močno zaveda minevanja, ki grozi človeku.

OBRAZI

Obraz - definicija: Obraz je kratka epsko razploženjska pesniška oblika. V njem se združujeta epska lirika in razpoloženjska funkcija narave (tudi krajša pripovedna proza).

Jenkovi obrazi: Izbrane pesmi (Berilo 2, str. 15): Ko je sonce vstalo, Mlade hčere truplo, Med borovjem temnim. V obrazu *Ko je sonce vstalo* pesnik predvsem hvali velikansko moč sonca, vendar pa je sonce samovšečno in mu pove, da se zaveda svoje mogočnosti, saj mu bo sijalo tudi nad njegovim grobom.

V pesmi *Mlade hčere truplo* želi pesnik prikazati moč narave in njeno radoživost polaga ob rob žalosti matere, ki joka ob grobu, ker je pravkar izgubila svojo hčer.

Pesem *Med borovjem temnim* je prav gotovo sam vrh Obrazov. V njej pesnik govori o osamljenosti človeka nasploh, vendar pa to osamljenost metaforično prenese na brezo, ki se je v igri narave zasadila med borovci. V pesmi se skriva ogromno pesniškega podobja in sicer: človeka pesnik primerja z brezo, veter predstavlja sla, sonce predstavlja boga ... Pesem je tudi s stališča kakovosti figur ena najboljših saj v njej opazimo zamenjan besedni red, metafore ...

Jenkovi Obrazi nasploh jemljejo vse motive iz narave in jih prenašajo na človeka. Človekovo majhnost primerjajo z mogočnostjo narave. In prav te podobe in vtisi iz narave pomenijo razvoj impresionizma.

TILKA

Tilka je petindvajset let star fant. Nekega dne pri večerji mu oče pove, da je že skrajni čas, da se oženi. Ker pa se Tilka ni najbolj spoznal na to področje, mu je oče izbral dekle, hči starega Pahovca, s katerim se je oče dobro poznal. Tilka se je odpravil spat. Posteljo je imel na podstrešju in je lahko skozi špranje gledal v črno noč. Ponoči je Tilka v sanjah prehodil celo pot od hiše in vse do Pahovca, katerega je poskušal prositi za roko njegove hčere, toda nikakor ni mogel izdaviati pravih besed. Nato je snubitev kar preskočil in hiša je bila naenkrat polna svatov. Tilka je začel plesati toda zbudilo ga je brcanje v deske.

Zjutraj se je takoj po zajtrku začel oblačiti v očetovo obleko, ker je svojo dal krojaču, da mu jo bo počrnil. Čeprav je oče govoril kako lepo mu hlače padejo, Tilki niso bile všeč, zato je, da so bile videti bolj polne, spodaj oblekel svoje prtene hlače. Toda Tilko je mučilo še eno vprašanje, kaj reči, ko stopi v hišo. Zato mu je oče vse lepo razložil. Sedaj je poznal celoten potek, zato se je podal na pot. Hodil je bolj potuhnjeno, da ga slučajno ne bi kdo videl v tej smešni odpravi. Bolj kot se je bližal hiši, bolj mu je bilo tesno pri srcu, ko pa je prišel skoraj do vrat, so ga potokle besede njegove "bodoče" žene, njenemu očetu: "En tuk neumen... široke hlače...". Tilka se je obrnil, zbežal proti domu in kljub smehu cele Pahovčeve družine tekel, kolikor so mu dale noge.

"Za en las je manjkalo pa bi se oženil."

Novela je krajši spis v prozi in obravnava v živahno napeti pripovedi kak pomemben, zanimiv in izreden dogodek. Teži za psihološko poglobitvijo dejanja in označitvijo junaka, ne pa za nizanem zunanjih dogodkov. Pri noveli razpleta ne moremo predvidevati, spoznamo ga šele na koncu. Novela je značajevka, kar pomeni, da opisuje določen značaj človeka.

2.1.2 Josip JURČIČ (1844 - 1881)

DELO:

- Spomini na deda
- Jurij Kozjak
- Rokovnjači
- Domen
- Sosedov sin
- Deseti brat
- Telečja pečenka

DESETI BRAT

Največje Jurčičevo delo v dunajski dobi je prvi slovenski roman *Deseti brat*. Načrt zanj je napravil Jurčič že leta 1864, ko je kot osmošolec na gradu Kravjaku učil slovenščine graščakovo hčer Johanno Ottovo. V podobi Benjaminove Manice ji je postavil trajen spomenik, saj je v Desetem bratu upodobil prav to graščakovo družino, Johanno in svojo ljubezen do nje, grad Kravjak in Muljavo z okoljem, pokrajino in domače ljudstvo, zlasti pa njegove posebnosti.

V desetem bratu se prepletata dve zgodbi, ki ju veže skrivnostna oseba - Martinek Spak, deseti brat. Prva zgodba pripoveduje o nesrečnem življenju Magdalene Strugove, prve žene podlega dr. Kavesa. Mož jo je zapustil samo s sinom, zato je zblaznela in umrla. Zgodba se tragično razplete, Martinko težko rani polbrat Marjan, pred smrtjo pa deseti brat pripoveduje svojo žalostno življenjsko zgodbo Lovru Kvasu, učitelju na Slemenicah. Stari dr. Kaves

sedaj znan z imenom Piškav namreč spozna, da je njegov mladostni zločin razkrit, zato izgine in prepusti posestvo daljnemu sorodniku Lovru Kvasu, sam pa za vedno izgine. Iz ljubezni med Kvasom in Manico se kasneje razvije poroka, Marjan, ki je bil tudi zaljubljen v Manico pa se sprizajni s tem, da njegova ljubezen ne bo nikoli uslišana. Oba, Lovro in Marjan, postavita Martinku Spaku - desetemu bratu - spomenik.

TELEČJA PEČENKA

Značajevka je nastala v obdobju med romantiko in realizmom. Slovenska književnost v tem obdobju nosi v sebi značilnosti romantike, vendar jih v prizadevanju za prikaz sodobnega življenja nezadržno usmerja k realizmu. Več realističnih prvin prevzame proza, ki je sama po sebi bolj objektivna in zajema stvarna vprašanja časa ter prodre v širše sloje naroda.

Bitič je bil petdesetletni upokojeni oficir, za katerega nihče ni vedel, pod katerim generalom je služil. Imel je zelo majhno pokojnino, s katero je komaj shajal, vendar je zadostovala za to, da si je lahko vsak dan privoščil svojo najljubšo jed, telečjo pečenko. Vsak večer je Bitič prihajal v krčmo pri Zeleniku, kjer je imel svoje stalno mesto. Bil je ravnodušen in se ni menil za ostale goste v krčmi, v boljšo voljo ga je lahko spravila telečja pečenka, ki mu jo je natakarica vsak večer postavila na mizo. Pripovedovalec z vsemi podrobnostimi opisuje, kako Bitič zaužije svojo večerjo.

V odlomku spoznamo, da je Bitiča duševno zelo omejen človek, saj je njegov edini užitek v življenju telečja pečenka. Za ostale, bolj pomembne stvari v življenju pa ne pokaže veliko zanimanja. Njegov odnos do okolice je nazorno prikazan v odstavku, kjer pripovedovalec opisuje kako je Bitič vsak dan točno ob šesti uri vstopil v krčmo, ni pogledal ne levo ne desno, ampak hitel naravnost proti svoji mizi. Bitič se je izkazal tudi kot obupno dolgočasna oseba. Vsak dan, ob isti uri, v isto krčmo, za isto mizo, je jedel enako pečenko. In kar je najbolj dolgočasno, vsakič z enakim užitek. Njegovo uživanje telečje pečenke ima zaradi avtorjevih posmehljivih komentarjev precej humoren učinek.

V značajki je lepo prikazano bolj realno opisovanje književnih oseb, kar je značilno za prestop od romantike k realizmu. Avtor si za opisovanje izbere osebe z značajskimi ali vedenjskimi napakami z namenom, da prikaže svet v njegovi realnosti.

Levstik piše Jurčiču kritično pismo, v katerem napiše kar precej hudih pripomb, zlasti o likih mladih zaljubljenecv Manice in Lovreta. Pomembna pripomba je bila tudi ta, da preveč pozorosti posvečagospodskim ljudem in nižjemu vaškemu življu, nič pa ne upošteva srednje kmečke plasti. To pripombo je Jurčič upošteval v povesti Sosedov sin:

SOSEDOV SIN

Bogat kmet Smrekar hoče poročiti svojo hčer Franico s premožnim gospodom. On pa je zaljubljena v Brašnarjevega Štefana (delaven, pošten). Na poročni dan izgine. Najdejo jo pri sorodnici, oče se začne počasi tajati in odide jo iskat v Ljubljano. Zgodba se srečno razplete.

2.1.3 Janko KERSNIK (1852 - 1897)

DELO:

- povest Jara Gospoda
- Ciklamen
- Agitator
- Kmetske slike (cikel 8 črtic)

JARA GOSPODA

V malem trgu Groblje dočakajo novega sodnika Andreja Verbanoja. Andrej se v gostilni, kamor hodijo trški intelektualci zaljubi v preprosto a prikupno točajko Ančko ter se z njo poroči, Ančka se ne znajde v gosposki družbi. Mož se malo ukvarja z njo, zato pa se ji bolj posveča Vrbanovej znanec Pavel. Med njima pride do razmerja. Vrbanoj o tej zadevi najprej nič ne ve, ko pa ga obvestijo z anonimnim pismo, zapusti ženo in kraj. Ker Ančko sočasno zapusti tudi ljubimec Pavel, začne propadati. Menja službe, ostane brez dela in zboli. Po desetih letih, odkar jo je zapustil mož se vrača Ančka z Dunaja. Zaradi prosjačenja pa jo v nekem štajerskem trgu zapro in privedejo pred sodnika. Ta sodnik pa je Ančkin nekdanji ljubimec Pavel. Sodnik jo obsodi na tri dni zapora, ona čez dva dni umre za tifusom. Pavel gre za njenim pogrebom, kar so v kraju sprejeli kot znak pravih krščanskih čednosti.

Povest je kritika malomeščanstva in njegovega odnosa do ljubezni. Kersnik razkriva Grobeljsko in njegovo zdolgočasnost, prijenost in majhnost, zavistnost Slovencev. Osrednja tema je napredovanje in moralna netrdnost trške inteligence.

Glavni motiv je nepričakovan in nepremišljen zakon. Nanj se vežejo motivi zapeljane in zapuščene ženske, prijateljstva in motivi iz narave.

Ideja je resna obtožba brezbržnosti in vegetiranja brez življenjske perspektive.

Jezik je realističen. Romantične prvine so zlasti konec in anonimno pismo, ki razkriva Ančkin zakonolom.

2.1.4 Simon GREGORČIČ (1844 – 1906)

Gregorčičeve pesmi so naravne, prijetne, preproste in zelo melodične. Ljudstvu so se prikupile in mnoge so ponarodele. Pesem Človeka nikar je nastala v najbolj kritični fazi njegovega življenja. Eden od vzrokov za nastanek te pesmi je ljubezen do Dragojile Milekove, ki je ostala neizpolnjena zaradi njegovega poklica – duhovnik. Po izidu Poezij je to pesem najostreje napadel Anton Mahnič, a ga je Gregorčič ostro zavrnil in mu odrekel pravico o razsojanju o poeziji.

ČLOVEKA NIKAR

V prvem delu pesnik gleda na stvarnikovo delavnico, občuduje njegovo modrost in mogočnost. V drugem delu pa se mu izvije prošnja naj iz njegovega prahu nastane kakršna koli oblika novega življenja, samo človek ne, ki bi bil tako nesrečen kot on. Konec je izrazito pesimističen.

PESNIŠKE PODOBE

1. svet zabi naj – ti ga ne zabiš (antiteza)
2. oklep prsteni (metafore)
ilnata ječa
dol zmot in solz
3. v delavnico sem tvojo zrl (refren)

2.1.5 Anton AŠKERC (1856 – 1912)

MEJNIK

V tej pesmi je Aškerc uporabil motiv boja za zemljo. Na eni strani gre za kmečko verovanje da mora človek krivico, ki jo je storil v življenju, po smrti popraviti. Hkrati pa pesem opisuje privid opitega človeka, ki se po dobri kupčiji vrača domov.

Pesem Mejniki pomeni v slovenski literaturi premik iz romantične v realistično balado. Realistična balada je izrazito epska, z dramatskimi prvini, ima krajšo zasnovo, opis je skop. Slog je zgoščen. Zaradi te balade štejemo Aškerca za našega največjega epskega pesnika. Leta 1890 je izdal zbirko pesmi Balade in romance, kasneje pa še več različnih zbirk.

Notranja zgradba:

- ZASNOVA: semenj
- ZAPLET: Martinov pogum
- VRH: privid
- RAZPLET: Martinov beg
- RAZSNOVA: novica o sosedovi smrti

Dramatičnost še povečuje najprej notranji monolog, nato pa še dialog med prividom in Martinom.

2.1.6 Ivan TAVČAR (1851 – 1923)

Rodil se je 1851 v Poljanah nad Škofjo Loko. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani. Na Dunaju je študiral pravo. Nato je postal odvetnik v Ljubljani. Kmalu je stopil v politično življenje kot ena vodilnih osebnosti porajajoče se liberalne stranke. Zavzemal se je za radikalnejšo politiko do avstrijske vlade. Postal je deželni in državni poslanec, nazadnje je bil ljubljanski župan. Umril je 1923, pokopan je na Visokem.

DELO:

- Med gorami
- Vita vitae meae
- Grajski pisar
- 4000
- Cvetje v jeseni
- Visoška kronika

VISOŠKA KRONIKA

Osrednja tema romana je mučni odnos med sinom in očetom, ki ga v vsej grobosti in krutosti razkrije dogodek s cepinom in odsekanim prstom. Osrednji motiv v prvem delu je mračna preteklost Kalanovega rodu, v drugem pa Izidorjeva nesposobnost, da bi se rešil očetove dediščine. Osnovna ideja je vidna v povedi: »To je tisti greh, zaradi katerega se ne pokori vse življenje niti zločinec, ampak ves njegov rod...« To je prvi slovenski zgodovinski roman.